KONINKRIJK BELGIE.

ADVIES VAN DE RAAD VAN STATE.

De RAAD VAN STATE, afdeling wetgeving, eerste vacantiekamer, de 24e augustus 1968 door de Minister van Middenstand verzocht hem van advies te dienen over een ontwerp van koninklijk besluit "tot bepaling van de voorwaarden tot uitoefening van het beroep van installateur-elektricien in de ambachts-, de kleine en middelgrote handels- en de kleine nijverheidsondernemingen", heeft de 12e september 1968 het volgend advies gegeven :

ROYAUME DE BELGIQUE.

AVIS DU CONSEIL D'ETAT.

Le CONSEIL D'ETAT, section de législation, première chambre des vacations, saisi par le Ministre des Classes moyennes, le 24 août 1968, d'une demande d'avis sur un projet d'arrêté royal "instaurant des conditions d'exercice de la profession d'installateur-électricien dans les entreprises de l'artisanat, du petit et du moyen commerce et de la petite industrie", a donné le 12 septembre 1968 l'avis suivant :

Het ontwerp-besluit wil een vestigingsregeling invoeren voor het beroep van installateur-electricien in de ambachts-, de kleine en middelgrote handels- en de kleine nijverheidsondernemingen.

Uit een brief d.d. 23 augustus 1968 die de Minister van Middenstand tot de Raad van State richtte, blijkt dat de drie initiatiefnemende beroepsverbonden bevoegd waren om de procedure rechtsgeldig in te zetten overeenkomstig artikel 2 van de wet van 24 december 1958, gewijzigd bij de wet van 6 maart 1964 tot de organisatie van de middenstand.

*
* *

Krachtens artikel 2, § 1, van het ontwerp oefent men het beroep van installateur-electricien uit wanneer men onder meer de volgende activiteit verricht :

"5° het aanleggen of herstellen van elke verwarmings-installatie voor gebouwen waarvan de enige energie-bron de electriciteit is, geleverd door de distributie-wetten van electrische energie".

Op het eerste gezicht kan men zich afvragen of deze bepaling niet ingaat tegen het vestigingsbesluit van 22 februari 1961 betreffende het beroep van installateur in centrale verwarming, gewijzigd bij het koninklijk besluit van 8 augustus 1961.

.../...

Artikel 2 van dat koninklijk besluit bepaalt immers :

"Artikel 2. Het beroep van installateur in centrale verwarming, in de zin van dit besluit, bestaat er in, voor rekening van derden, gewoonlijk en op zelfstandige wijze, installaties van centrale verwarming te verwezenlijken of uit te rusten".

In het gunstig advies dat de Hoge Raad op 9 november 1960 over het verzoekschrift van de installateurs in centrale verwarming gaf, beklemtoonde hij evenwel zeer uitdrukkelijk wat volgt :

"Aan de andere kant, beoogt het onderhavig verzoekschrift slechts de installaties van centrale verwarming in beperkte zin ; de reglementering zal niet kunnen uitgebreid worden tot andere wijzen van verwarming die geen centrale vuurhaard omvatten".

Afgaand op het advies van de Hoge Raad, heeft het Ministerie van Middenstand zich steeds aan een beperkende interpretatie gehouden, volgens welke de in voormeld koninklijk besluit bedoelde "centrale verwarming" die is waarin de volgende drie elementen samengaan :

"1° bestaan van een centrale vuurhaard ;
2° gevoed met een brandstof als kolen, gas of stookolie, met uitsluiting van alle andere middelen ;
3° overbrenging van warmte met behulp van leidingen en radiatoren".

Men mag dus aanvaarden dat de in het koninklijk besluit van 22 februari 1961 bedoelde "centrale verwarming" niet verward kan worden met de verwarming die het ontwerp

.../...

op 't oog heeft, namelijk een verwarmingsinstallatie waarvan de enige energiebron de electriciteit is. Volgens de gemachtigde ambtenaar zou het procédé van verwarming hier geheel anders zijn : er zou namelijk gewerkt worden met stroomkringen op basis van weerstandsapparaten.

Om elke mogelijke verwarring ter zake te voorkomen, heeft het ontwerp trouwens uitdrukkelijk "de noodzakelijke technische uitrusting voor installaties van centrale verwarming bedoeld bij koninklijk besluit van 22 februari 1961" buiten het toepassingsgebied van het besluit gesloten (artikel 2, § 2, 1°, b).

De beroepskennis inzake electriciteit die aan de installateurs in centrale verwarming opgelegd wordt, bewijst overigens dat slechts een elementaire kennis van de electriciteit gevraagd wordt, een kennis die ter zake afgestemd is op wat nodig is voor het uitrusten van een centrale verwarming.

In het koninklijk besluit van 22 februari 1961, vindt men dan ook onder artikel 4 - III Beroepskennis :

"G. Elementaire toepassingen van de electriciteit :

a) herhaling van de eenvoudige begrippen van electriciteit ;
b) eenvoudige veiligheids- en regeltoestellen ;
c) pompen, ventilatoren, motoren".

*
* *

Overeenkomstig artikel 6 van het ontwerp wordt de praktische leertijd vastgesteld op drie jaren.

.../...

Door het laatste lid van § 1 van dat artikel wordt de duur van de praktische leertijd echter verminderd tot één jaar voor houders van een diploma van burgerlijk ingenieur.

Zoals de Raad van State reeds in vroegere adviezen te kennen heeft gegeven, namelijk in de adviezen L.8931/2 van 9 juli 1964 en L.9612/1 van 8 april 1966 betreffende het beroep van aannemer van metsel- en betonwerken, is het opleggen van enige leertijd aan ingenieurs die houder zijn van een universitair diploma van burgerlijk ingenieur, strijdig met het opzet van de gecoördineerde wetten op de toekenning van de academische graden en het programma van de universitaire examens.

Doel van deze laatste is immers een grondige algemene en theoretische vorming te doen samengaan met een degelijke technische opleiding en ervoor te zorgen, dat degenen die een overeenkomstig die wetten uitgereikt diploma bezitten, ten volle bekwaam zijn de beroepen, waarvoor dat diploma vereist is, zonder stage uit te oefenen. Dat aan houders van een universiteitsdiploma soms een stage wordt opgelegd, is uitzondering en gebeurt alleen voor beroepen die, zoals dat van advocaat, bijzondere scholing of specialisatie vergen. Meestal is die stage dan veeleer een proeftijd die de belanghebbenden niet verhindert het beroep uit te oefenen.

Voor burgerlijke ingenieurs zou het ontwerp hierop neerkomen, dat zij onmiddellijk na de universiteit wél zonder enige beperking kunstwerken en machines kunnen ontwerpen en doen bouwen, maar zich op het niveau van de kleine of middelgrote bedrijven niet als installateur-electricien kunnen vestigen.

.../...

Laat men de reglementering ter uitvoering van de vestigingswet van 24 december 1958 die richting uitgaan, dan is er gevaar, dat de belanghebbenden bepaalde mogelijkheden worden ontzegd die zij op grond van hun studies terecht binnen hun bereik mogen achten.

De wet van 24 december 1958 is erop gericht de kleine en middelgrote ondernemingen te bevorderen, maar niet om de toestand te verslechteren van degenen die dank zij gedane hogere studies een kwalificatiepeil hebben bereikt waarop zij niet meer gebracht hoeven te worden.

De uitzondering die verder in § 3, 3°, van hetzelfde artikel wordt gemaakt ten voordele van de electrotechnische ingenieurs berust blijkbaar op het feit dat deze ingenieurs meer in het bijzonder de electriciteit hebben bestudeerd.

Men schijnt echter hierbij te vergeten dat, krachtens artikel 31 van de reeds meer genoemde gecoördineerde wetten, de kennis van "de elektriciteit en haar toepassingen op de nijverheid" als gemeenschappelijk vak is opgelegd aan alle burgerlijke ingenieurs,dit wil zeggen :

- burgerlijk mijningenieur ;
- burgerlijk metallurgisch ingenieur ;
- burgerlijk scheikundig ingenieur ;
- burgerlijk elektrotechnisch ingenieur ;
- burgerlijk werktuigkundig ingenieur ;
- burgerlijk scheepsbouwkundig ingenieur ;
- burgerlijk ingenieur-architect ;
- burgerlijk ingenieur der textielnijverheid (artikel 1 van dezelfde wetten).

.../...

Om bijgevolg niet in te gaan tegen die gecoördineerde wetten, dient men het laatste lid van artikel 6, § 1, te schrappen en de tekst onder 3° van § 3 van hetzelfde artikel als volgt te stellen :

" § 3. Van het leveren van het bewijs van de praktische leertijd zijn vrijgesteld de houders :

3° van een diploma van burgerlijk ingenieur".

Onder voorbehoud van deze algemene opmerking, maakt de Raad van State de volgende bijzondere opmerkingen.

*
* *

De inleidende volzin van artikel 2, § 1, ware beter als volgt gesteld :

"Artikel 2.-

§ 1. Het beroep van ... in de zin van dit besluit oefent uit hij die ...".

Voor § 2 leze men de inleidende volzin als volgt :

"§ 2. Onder de toepassing van dit besluit vallen niet : ...".

Men stelle artikel 3 als volgt :

"Artikel 3.-

De in artikel 1 bedoelde ondernemingen zijn die welke een jaarlijks gemiddelde van niet meer dan vijftig werknemers te werk stellen".

.../...

Artikel 5, B, 5°, moet als volgt worden aangevuld :

"5° een door de Minister van Middenstand geviseerd getuigschrift van patroonsbekwaamheid dat aan het beroep beantwoordt".

Om de bedoeling van de Regering juister weer te geven, dient men het eerste lid in fine van artikel 7 als volgt te stellen : "... deelgenomen aan een der werkzaamheden die vallen binnen het toepassingsgebied van dit besluit, zoals dit bepaald is in artikel 2".

Het tweede lid van hetzelfde artikel dient als overbodig te worden geschrapt.

*
* *

Voorts zijn bij het ontwerp de volgende vormopmerkingen te maken die geen verdere uitleg behoeven.

In het opschrift en in de artikelen schrijve men "electrotechnisch installateur" in plaats van "installateur-electricien".

Om het Franse woord "activités" weer te geven, schrijve men overal in het ontwerp "werkzaamheden".

In artikel 1 vervange men het woord "bijberoep" door het woord "nevenberoep".

.../...

In artikel 2 , § 1, 1° en 3°, schrijve men : "het aanleggen" (van installaties) in plaats van "het uitvoeren".

In hetzelfde artikel, § 1, 3°, schrappe men als overbodig de woorden "het uitvoeren, dat wil zeggen" , en in de Franse versie de woorden "l'exécution, c'est-à-dire".

In 4° vervange men "electropijpleidingen" door "buizen voor electriciteitsleidingen";

Het 5° stelle men als volgt :

"5° het aanleggen of herstellen van allerleid verwarmingsinstallaties voor gebouwen, waarvan de enige energiebron de electriciteit is, geleverd door de netten van de electriciteitsvoorziening".

In artikel 2, § 2, schrijve men :

- onder 1°, a): "electrische installaties met toepassing van de electromechanica; bedoeld zijn inzonderheid electrische installaties die ... roltrappen, goederen-, borden- en personenliften ... ;
- onder 1°,b): "de technische uitrusting, nodig voor centrale verwarmingsinstallaties bedoeld in het koninklijk besluit ..., voor luchtconditioneringsventilatie- en industriële koelingsinstallaties en voor... ; ".
- onder 1°, c):..."niet bedoeld onder 3° van § 1 ; ".
- onder 1°, d): "electronische apparatuur zoals computers of tabulatoren; ".
- onder 1°, e): "electrische ... aangedreven door ...;".

.../...

- onder 2°: "het herstellen van electrische huishoudtoestellen waarvan ...;".
- onder 3°: "het aansluiten,waaronder het aansluiten ... noodzakelijke dienst na de verkoop ... en voor zover dit kan geschieden op een reeds bestaand aansluitpunt".

In artikel 4, III, schrijve men :

- onder 2° : "kennis der handelsmaten".
- onder 4° : "... de techniek van het plaatsen en bewerken van installatiemateriaal ... bouw van electrische huishoudtoestellen ...".
- onder 5° : "... drijfkracht en binnenhuissignalisatie".
- onder 7° : "Kennis van de wetten en reglementen met betrekking tot het beroep".

Artikel 6, § 3, leze men als volgt :

"§ 3. Van het leveren van het bewijs van de praktische leertijd zijn vrijgesteld de houders :

1° van een eindakte ... ;
2° van een door de Minister van Middenstand geviseerd getuigschrift ... dat ... ;
3° van een diploma van ...".

*

* *

.../...

Tenslotte zij erop gewezen dat artikel 3 van het koninklijk besluit van 2 december 1965 houdende maatregelen ter voldoening aan de richtlijn van de Raad van de Europese Economische Gemeenschap van 7 juli 1964 betreffende de overgangsmaatregelen op het gebied van de anders dan in loondienst verrichte werkzaamheden van de bewerkende en de verwerkende nijverheid behorende tot de klassen 23 tot en met 40 van de I.S.I.C. (industrie en ambacht), gewijzigd bij koninklijk besluit van 23 mei 1966, zal moeten worden aangevuld met de vermelding van het koninklijk besluit betreffende het hier besproken beroep.

L'arrêté en projet a pour objet d'instaurer des conditions d'exercice de la profession d'installateur-électricien dans les entreprises de l'artisanat, du petit et du moyen commerce et de la petite industrie.

Il ressort d'une lettre adressée au Conseil d'Etat par le Ministre des Classes moyennes le 23 août 1968, que les trois fédérations professionnelles qui en ont pris l'initiative avaient qualité pour engager valablement la procédure conformément à l'article 2 de la loi du 24 décembre 1958, modifié par la loi du 6 mars 1964 portant organisation des classes moyennes.

*

* *

En vertu de l'article 2, § 1er, du projet, la profession d'installateur-électricien consiste, entre autres, dans l'exercice des activités suivantes :

"5° l'installation ou la réparation de toute installation de chauffage d'immeubles dont l'unique source d'énergie est l'électricité fournie par les réseaux de distribution d'énergie électrique ".

On pourrait se demander, à première vue, si la disposition du 5° ne va pas à l'encontre de l'arrêté royal du 22 février 1961, modifié par l'arrêté royal du 8 août 1961, qui a instauré des conditions d'exercice de la profession d'installateur de chauffage central.

..../...

L'article 2 de cet arrêté royal dispose, en effet :

"Article 2. La profession d'installateur en chauffage central, au sens du présent arrêté, consiste à réaliser ou à équiper pour compte de tiers, de manière habituelle et indépendante, des installations de chauffage central".

Dans l'avis favorable qu'il a émis le 9 novembre 1960 sur la requête des installateurs de chauffage central, le Conseil supérieur a déclaré formellement ce qui suit :

> "D'autre part, la présente requête vise uniquement les installations de chauffage central au sens restreint; la réglementation ne pourra pas être étendue à d'autres modes de chauffage ne comprenant pas de foyer central".

Se conformant à l'avis du Conseil supérieur, le Ministère des Classes moyennes s'en est toujours tenu à l'interprétation restrictive selon laquelle les installations de chauffage central visées par l'arrêté royal précité sont celles qui réunissent les trois éléments ci-après :

"1° existence d'un foyer central;

2° alimentation par un combustible comme le charbon, le gaz ou le mazout, à l'exclusion de toute autre source d'énergie;

3° transmission de chaleur à l'aide de canalisations et de radiateurs".

.../...

On peut, dès lors, considérer comme exclue toute confusion entre le "chauffage central", visé à l'arrêté royal du 22 février 1961, et le chauffage dont il est question dans le projet, à savoir celui qui a pour unique source d'énergie l'électricité. Selon le fonctionnaire délégué, le procédé de chauffage adopté dans ce dernier cas serait tout différent : il serait notamment fait usage de circuits à base d'appareils à résistance.

Afin d'écarter toute possibilité de confusion sur ce point, le projet a du reste expressément exclu de son champ d'application "l'équipement technique nécessaire aux installations de chauffage central visées par l'arrêté royal du 22 février 1961" (article 2, § 2, 1°, b).

La nomenclature des connaissances professionnelles imposées en matière d'électricité aux installateurs de chauffage central montre, par ailleurs, que seule est exigée une connaissance élémentaire de l'électricité, adaptée aux besoins du placement d'une installation de chauffage central.

L'arrêté royal du 22 février 1961 porte, en effet, à l'article 4-III Connaissances professionnelles :

"G. Applications élémentaires de l'électricité;

a) rappel des notions simples d'électricité;

b) appareils simples de sécurité et de régulation;

c) pompes, ventilateurs, moteurs".

*

* *

.../...

L'article 6 du projet fixe la durée de l'apprentissage pratique à trois ans.

En vertu du dernier alinéa du § 1er de cet article, la durée de l'apprentissage pratique est réduite à un an pour les porteurs d'un diplôme d'ingénieur civil.

Ainsi que le Conseil d'Etat l'a déjà fait observer dans des avis antérieurs, notamment ses avis L. 8931/2 du 9 juillet 1964 et L.9612/1 du 8 avril 1966 concernant la profession d'entrepreneur de maçonnerie et de béton, il ne se concilie guère avec l'économie des lois sur la collation des grades académiques et le programme des examens universitaires d'imposer un apprentissage aux ingénieurs porteurs d'un diplôme universitaire d'ingénieur civil.

Ces lois tendent, en effet, à donner à la fois une formation générale et théorique poussée de concert avec une solide formation technique. Elles visent à rendre les porteurs de diplômes délivrés conformément à leurs dispositions, pleinement aptes à l'exercice sans stage de professions pour lesquelles la possession de ces diplômes est requise. Si, parfois, certains stages sont imposés aux porteurs de diplômes délivrés par une université, ce n'est qu'exceptionnellement en vue de l'accession à une profession exigeant une qualification ou une spécialisation très particulière, comme par exemple dans le cas des avocats. Le stage ne constitue le plus souvent alors qu'un délai d'épreuve qui ne fait pas obstacle, dans le chef des intéressés, à l'exercice de la profession.

.../...

En ce qui concerne les ingénieurs civils, on en viendrait par le projet à ce que ceux-ci, s'ils peuvent sans restriction, dès leur sortie de l'université, concevoir et diriger la construction de tous les ouvrages d'art et toutes les machines, ne pourraient faire profession d'installateur-électricien au niveau de la petite et moyenne entreprise.

Une telle orientation de la réglementation prise en exécution de la loi du 24 décembre 1958 risque de priver les intéressés du résultat qu'ils peuvent légitimement attendre de leurs études.

La loi du 24 décembre 1958 est destinée à assurer la promotion de la petite et moyenne entreprise mais non pas à amoindrir la situation de ceux qui, par les études supérieures qu'ils ont faites, ont atteint un niveau de qualification auquel ils ne doivent plus être promus.

D'autre part, l'exception que le même article 2 établit en son § 3 - 3° en faveur des ingénieurs électriciens paraît fondée sur le fait que ces ingénieurs ont fait plus spécialement des études d'électricité.

On semble perdre de vue, à cet égard, qu'en vertu de l'article 31 des susdites lois coordonnées "l'électricité et ses applications industrielles"est une matière commune à tous les ingénieurs civils, c'est-à-dire à :

- l'ingénieur civil des mines;
- l'ingénieur civil métallurgiste;
- l'ingénieur civil chimiste;
- l'ingénieur civil électricien;

.../...

- l'ingénieur civil mécanicien;
- l'ingénieur civil des constructions navales;
- l'ingénieur civil architecte;
- l'ingénieur civil de l'industrie textile;
  (article 1er des mêmes lois).

Afin de ne pas se heurter à ces lois coordonnées, il y a lieu, en conséquence, de supprimer le dernier alinéa de l'article 6, § 1er, et de rédiger le 3° du § 3 de cet article ainsi qu'il suit :

"§ 3. Sont dispensés d'apporter la preuve de l'apprentissage pratique les porteurs :

3° d'un diplôme d'ingénieur civil".

Sous réserve de cette observation générale, le Conseil d'Etat émet les observations particulières ci-après.

*

* *

L'article 2, § 2, 1°, a, gagnerait à être rédigé ainsi qu'il suit :

"a) à des installations électriques comportant application de l'électro-mécanique, notamment, aux installations électriques des chemins de fer et des ... ".

L'article 5, B, 5°, doit être complété ainsi qu'il suit :

"5° un certificat de patronat correspondant à la profession, visé par le Ministre des Classes moyennes".

.../...

L'alinéa 1er, in fine, de l'article 7 traduirait l'intention du Gouvernement avec plus de précision s'il était rédigé comme suit : "... ont participé à l'une des activités qui entrent dans le champ d'application du présent arrêté, tel qu'il est défini à l'article 2 ".

Le deuxième alinéa du même article est superflu et doit être omis.

A l'article 4, III, 5°, il conviendrait de remplacer les mots "signalisation domestique" par les mots "signalisation intérieure".

Le texte néerlandais du projet appelle certaines observations de forme, qui figurent à la partie néerlandaise du présent avis.

*

* *

Enfin, il convient d'attirer l'attention sur la nécessité de compléter par la mention de l'arrêté royal concernant la profession d'installateur-électricien l'article 3 de l'arrêté royal du 2 décembre 1965 portant des mesures de mise en oeuvre de la directive du Conseil de la Communauté économique européenne du 7 juillet 1964 relative aux modalités des mesures transitoires dans le domaine des activités non salariées de transformation relevant des classes 23 - 40 C.I.T.A. (industrie et artisanat), modifié par l'arrêté royal du 23 mai 1966.

De kamer was samengesteld uit

de Heren :	G. VAN BUNNEN,	staatsraad,	voorzitter,
Messieurs :		conseiller d'Etat,	président,
	H. ADRIAENS,	staatsraden,	
	P. VERMEULEN,	conseillers d'Etat,	
	G. VAN HECKE,	bijzitters van de	
	W. VEROUGSTRAETE,	afdeling wetgeving,	
		assessseurs de la	
		section de législation,	
	M. JACQUEMIJN,	adjunct-griffier,	griffier.
		greffier adjoint,	greffier.

De overeenstemming tussen de Nederlandse en de Franse tekst werd nagezien onder toezicht van de H. G. VAN BUNNEN.

Het verslag werd uitgebracht door de H. J. CLAES, substituut-auditeur-generaal.

DE GRIFFIER - LE GREFFIER,

(get.) M. JACQUEMIJN.

La chambre était composée de

La concordance entre la version néerlandaise et la version française a été vérifiée sous le contrôle de M. G. VAN BUNNEN.

Le rapport a été présenté par M. J. CLAES, substitut de l'auditeur général.

DE VOORZITTER - LE PRESIDENT,

(get.) G. VAN BUNNEN.